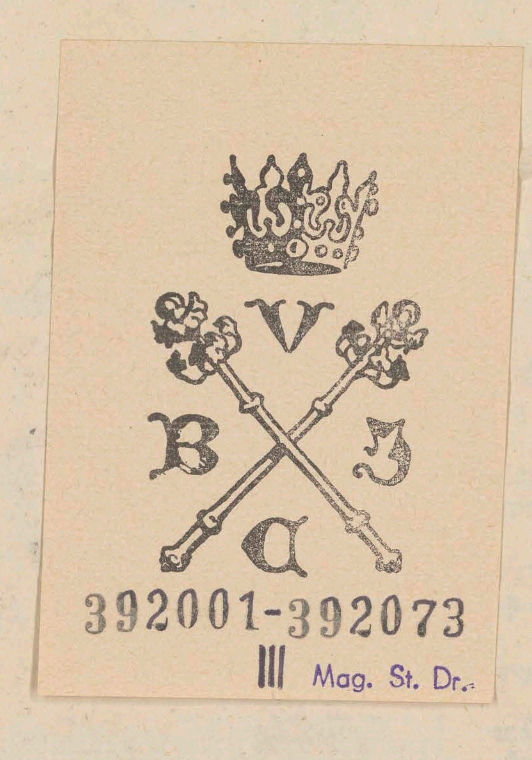

BIBLIOTHECA UNIV. JAGELL. CRACOVIENSIS
kat.komp.
392001-
392073
Mag. St. D.

V
B J
C
392001-392073
III Mag. St. Dr.

RADA PATRYOTYCZNA
DLA
TERAZNIEYSZEGO STANU
POLSKI
OD DOBRZE ZYCZĄCEGO KRAIOWI SWEMU
PUBLICO PODANA.

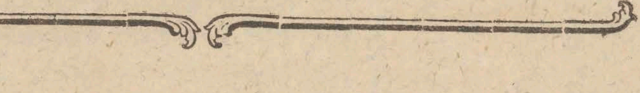
CONSEIL
PATRIOTIQUE
DONNÉ
PAR UN BON CITOYEN.

W WARSZAWIE W DRUKARNI P. DUFOUR.

RÉFLEXIONS
SUR
L'ÉTAT PRESENT
DE LA
POLOGNE.

§. I.

Causes de la décadence de la Pologne.

LE bonheur des peuples dépend de la Perfection des mœurs & des principes du Gouvernement. C'est elle qui éléve les Empires, fait leur prospérité & fixe le degré de leurs Puissances respectives; dés que le rélachement s'introduit dans les mœurs & la negligence dans le Gouvernement, l'Etat s'affoiblit insensiblement. Les ressorts, qui le faisoient mouvoir, sont sans élasticité & le moment de sa ruine ne dépend plus que des circonstances. Tel est le Tableau que l'histoire nous présente dans les révolutions qui ont successivement élevés & pricipités les différens Empires de l'Univers.

Tandis que Pierre le Grand & quatre Impératrices changeoient les Russes en Cultivateurs, en Negocians, en Soldats & fixoient dans les glaces du Nord, tous les Arts, toutes les sciences; tandis que le grand Electeur & ses Successeurs offroient un azile à l'industrie française, proscrite par le fanatisme, qu'ils enrichissoient la Prusse de manufactures étrangères, qu'ils fertilisoient les sables arides du Brandebourg, & qu'ils peuploient leurs Etats d'Artistes & de Soldats; Tandis qu'enfin Marie Thérese n'étoit occupée que des moyens d'augmenter la félicité de ses peuples, La Pologne plongée dans l'ignorance, livrée à la mollesse, épuisée par son luxe, dechirée par des dissensions intestines, se precipitoit d'elle même vers sa ruine, dans l'Etat depuisement où elle est tombée : le souvenir de ses an-

U W A G I
N A D
T E R A Z N I E Y S Z Y M
S T A N E M
P O L S K I.

§. I.

Przyczyny upadku Polski.

USZCZESLIWIENIE Narodow zawisło od wydoskonalenia obyczaiow, y fundamentow Rządu; te to iest, ktore wywyższa Panowania, staie się żrzodłem ich pomyślności, y stawia ie w stopniu pewnym wyniesienia; skoro tylko rozwiozłość w kradnie się w obyczaie, niedbalstwo w Rząd, kray by naymocnieyszy osłabia się nieznacznie, sprężyny, ktore nim kierowały, tracą swoie władanie, y moment upadku iego nie należy iak tylko od okoliczności; y to iest prawdziwe wyobrażenie, ktore nam pamięć dawnieyszych dzieiow y odmian w kraiach, ich podwyższenia y upadku, stawia na widok.

Wtedy, gdy Piotr Wielki y Następne po nim cztery Carowe zamieniały Moskalow w Rolnikow, Kupcow, Zołnierzy, y Bohatyrow, y starały się zaszczepiać na gruntach Pułnocnych wszystkie kunszta y umieiętności, wtedy gdy Elektor Wielki y Następcy Jego ofiarowali mieszkania dla dowcipu Francuzow, ktorych fanatyzm rugował z kraiu, (a ci zbogacali Prussy Rękodziełami Zagranicznemi, gdy żyzne czynili piaski Brandeburgii, gdy zaludniali stany Państwa kunsztownikami, y żołnierzami, gdy naostatek Marya Teresia wszystkie natężała starania ku pomnożeniu uszczęśliwienia swoiego ludu, Polska zanurzona w niewiadomości, roskoszowaniu, wycieńczona zbytkiem, rozerwana domowemi rozterkami, sama siebie nachylała ku upadkowi; w tym stanie wyniszczenia w ktory popadła, pamięć dawnieyszey nie

c..nnes érreurs doit lui en faire éviter de nouvelles, & dont les suites seroient encore plus dangereuses, il lui reste des ressources, mais il faut sçavoir en faire usage.

§. 2.

Pour y remédier il faut commencer par perfectionner l'Economie rurale & encourager la Population.

LA Pologne a été long tems en Possession de fournir à l'etrranger des grains, des bois, des cendres, du salpétre des bœufs, du miel, de la cire, des laines, & d'autres productions de première necessité; elle doit donc aujourdhui tourner toutes ses vues vers ces mémes objets, & ses tentatives ne feront point infructueuses, si en embrassant sérieusement ces différentes branches d'un commerce toujours renaissant, elle ne s'occupe plus que des moyens de les perfectionner par tout ce que les Arts ont inventés pour venir au secours de la Nature. Dès qu'on voudra fermement étendre ces branches d'un commerce que préscrivent également le Climat & le sol de la Pologne, la population sera moins génée; l'homme à qui on offre les moyens de fournir à sa subsistance & qui commence à appercevoir dans les suites de son travail d'autres moyens d'aisance, cesse de craindre de se reproduire, les bras multipliés, multiplieront les travaux, la terre cultivée en fournissant à ses Cultivateurs leur nécessaire, leur procurera encore des matières d'échange; dès lors la circulation commencera, mais toujours avec un avantage progressif pour celui qui aura la premiere source de la vraie richesse, & d'une richesse toujours reproductive, la source des richesses factices peut s'épuiser, ou sans s'epuiser elle peut souffrir des variations, mais la richesse réelle, celle du Cultivateur, ne peut aller qu'en augmentant. Qu'on jette un coup d'oeil sur l'Espagne. Qu'on calcule sa population & ses richesses & le probléme sera résolu. L'intérêt de la Pologne & sa position topographique, exigent donc qu'elle donne tous ses soins à l'amélioration de la culture des terres. C'est de ce premier principe que doivent partir toutes ses opérations: elle est actuellement sans manufactures, mais elle a des matières d'échange, c'est à elle à les multiplier, elle y trouvera son avantage, les Etrangers y trouveront le leur: ils fourniront à la Pologne ce qui lui manque, ils en receveront des matières de première necessité; plus ils en recevront & plus il y aura d'activité dans le commerce; telles sont les réflexions qui se présenteront naturellement à tout Citoyen guidé par le seul motif de la felicité publique. Malheureusement la classe des hommes les plus nécessaires à y contribuer, a eté jusqu'ici la plus négligée; Qu'on commence donc à les instruire; mais pour les disposer à recevoir des instructions, il faut leur mettre en évidence les avantages qu'ils retireront les premiers des nouvelles méthodes qu'on leur propose; il faut leur faire éprouver le sentiment de l'émulation en encourageant par des récompenses le Cultivateur, qui sur un terrein égal à celui de ses Voisins, sera parvenus par son industrie à avoir la plus riche recolte, ou à élever le betail le plus nombreux. On parviendra sans doute à inspirer le gout du travail en faisant voir le double avantage & des récompenses particulières & de l'augmentation des premiers fonds d'où resulteront nécessairement le profit du Propriétaire & l'aisance du Cultivateur.

Tous les peuples policés ont actuellement des societés qui encouragent l'industrie par des prix & par des distinctions. Pourquoi la Pologne qui a adoptée le luxe des Nations, ne les imiteroit-elle pas dans des établissemens aussi sages? la Suéde décore de l'Ordre de Vasa l'Artiste habile qui se distingue dans sa carrière; l'Angleterre accorde des sommes considérables à ceux qui font une découverte utile: tout invite la Pologne à suivre ces exemples; à recompenser indistinctement le mérite dans toutes les classes de Citoyens & à faire naitre dans chacun le désir de se distinguer, en con-

czułości powinnaby bydź ostrzeżeniem dla niey, iżby się chroniła dalszych błędow, ktorych skutki byłyby szkodliwsze nad pierwsze; ma sposoby ku temu, ale trzeba wiedzieć, iakby ich zażyć

§. 2.

Sposob do tego pierwszy. Wydoskonalenie Rolnictwa y zachęcenie do zaludniania kraiu.

POLSKA maiąc od dawnego czasu przywykły sobie handel przystawiania zagranicznym zboż, drzewa, popiołow, saletry, wołow, miodu, woskow. wełny y innych urodzayności w kraiu czyli Produktow ku naypierwszey potrzebie do życia, powinnaby obrocić wszystkie swoie starania, do utrzymywania iego, a zabiegi iey nie byłyby bez pożytku, gdyby zatrudniaiąc się szczerze tym gatunkiem handlu, zawsze odnawiaiącego się, wszystkie obracała myśli do wydoskonalenia iego, przez te sposoby ktore tylko dowcip wynayduie ku posiłkowaniu natury; a skoro tylko nastąpiłaby chęć stała rozkrzewienia tych rodzaiow handlu, do ktorego sposobi samo Clima czyli pozycya kraiu Polskiego, mnogość ludu miałaby swoie rozprzestrzenienie. Człowiek ktoremu się podaią sposoby do dostarczania ku swoiemu obeyściu, y ktory spostrzega w ciągu prac swoich, że się te pomnażaią ku większemu iego dobru, przestaie bydź troskliwym o powiększaiące się potomstwo swoie, więcey rąk, więcey pracy. Ziemia uprawna dodaiąc gospodarzom to, co ku ich iest potrzebie, dodawać im oraz będzie y inne te rzeczy, ktore przez zamian handlow mieć mogą; w ten czas dopiero zacznie się cyrkulacya zawsze z pożytkiem dalszym dla tego, ktory będzie miał pierwsze źrzodło prawdziwych bogactw, a bogactw zawsze się odradzaiących; źrzodło bogactw rękodzieynych łatwo się może wyczerpać, albo też chociaż nie wyczerpane łatwo popaść odmianom, ale bogactwo istotne iakie iest Rolnika nie może nie bydź bez powiększenia. Rzućmy okiem na Hiszpanią; policzmy iey ludność y bogactwa, a problema łatwo będzie rozwiązane; zamiar więc dobra Polski y położenie iey Topograficzne wymaga tego, ażeby wszystkie starania swoie obracała ku polepszeniu Rolnictwa, zatym celem powinny iść wszystkie iey prace; nie ma Polska rękodzieł, ale ma rodzayności kraiu swego do zamiany; niechże się więc stara, ażeby te były pomnożone, a tak y ona będzie miała swoy pożytek, y zagraniczni rowny dla siebie znaydą; oni będą przystawiać Polszcze to, czego nie ma, biorąc od niey w zamianę to, bez czego obeyść się nie mogą; im większy zaś będzie odchod, tym większą handel będzie miał zręczność. Te to są uwagi ktore się istotnie widzieć dadzą każdemu Obywatelowi idącemu za pochopem dobra powszechnego. Nieszczęściem to iest, że ten rodzay ludzi, ktoryby mogł naywięcey dopomagać, dotąd iest prawie pogardzony. Niech więc będzie obiaśniony Rolnik, ale żeby go zdolnym uczynić do przyięcia sposobow naszych ułożeń, trzeba mu nayprzod okazać pożytki, ktoreby miał z nowych podanych sobie sposobow oczywiste; trzeba żeby była wpoiona w niego chęć emulacyi, przez nadgrodę dla tego, ktoryby na rownie z innemi wymierzonym gruncie, większe nad innych okazywał pożytki, ktoryby więcey dochowywał się bydła &c.; Tym sposobem łatwo będzie można zaprawić chęć do pracy, daiąc poznawać dwoiaki pożytek, nie tylko nadgrody partykularney, ale y powiększenia Skarbu kraiowego, z ktorego y Pan y Poddany nie wątpliwych spodziewać się może korzyści.

Po wszystkich Narodach polerownieyszych znayduią się towarzystwa, ktore zachęcaią przemysł nadgrodą y honorami; za coż Polska ktora, się chce porownywać z innemi Narodami co do przesad y okazałości, nie ma ich naśladować w tym; co ku tak rostropnemu zmierza ułożeniu?

Szwecya przyozdabia orderem waży dowcipnego Kunsztownika, ktory się sztuką swoią zaleca nad innych; Anglia naznacza znaczne summy tym, ktorzy rzecz iaką pożyteczną wynayduią; wszystko to przychęca Polskę, żeby szła zatym przykładem, żeby nadgradzała zasługi bez rożnicy

tribuant à la felicité publique; lorsque chaque individu sera bien persuadé que le bonheur de l'Etat & le sien propre dépendent de l'amélioration de la culture des terres, l'on verra bientot se multiplier les matières d'exportation, l'avantage sera égal pour les Voisins de la Pologne, qui y trouveront de nouveaux debouchés d'importation: car le luxe est constamment l'Enfant de l'abondance; le Cultivateur enrichi aime à se parer d'un bon habit qui anonce ses succès & son aisance.

§. 3.

A quoi doit être employé l'industrie des Villes?

CHEZ toutes les Nations policées, c'est le superflu des campagnes qui peuple les Villes; le lin, la laine que fournit le Cultivateur y sont préparés, assortis & filés. Cette classe d'habitans est presque inconnue en Pologne; Les Villes n'y ont pour habitans que des juifs fénéans, dont l'industrie est uniquement occupée à depouiller le Paysan des fruits de son Economie, en lui facilitant les moyens de se procurer une boisson qui à la longue târit chez lui les sources de la vie, l'abrutit & le rend incapable de travailler, pour couper court à ces abus il faudroit trouver les moyens de rendre les juifs utiles au pays, peut être y parviendroit on, si on exigeoit que leurs Enfans fussent employés à filer du lin, de la laine ou à tout autres ouvrages de cette espèce; Une societé pourroit avancer les premiers fonds nécessaires pour établir des depots de lin & de laine, qui fourniroient à l'occupation d'une multitude d'Etres oisifs. C'est sur un pareil plan qu'on est parvenu en Sardaigne à doubler la Somme du produit des soyes; le bas prix de la main d'Oeuvre dans les petites Villes de Pologne procureroit le lin & la laine filés aux Etrangers à un meilleur prix qu'ils ne pourroient l'avoir chez eux, & les intéresseroit par conséquent à soutenir des établissemens dont ils retireroient des avantages certains, tandis que le Gouvernement de Pologne augmenteroit l'exportation de denrées en exemptant d'impots pour un certain tems, telle Ville qui dans un espace de tems donné, auroit fourni une plus grande quantité de lin & de l'aine filés. Cet encouragement de la part du Gouvernement donneroit l'essort à l'industrie.

§. 4.

Recherche des Mines de Sel. Le Sel étranger absorbe au de là du Total du produit de l'industrie actuel.

CE n'est qu'en fournissant au Cultivateur & à l'Ouvrier les matières de leurs premiers besoins qu'on peut se flatter d'encourager l'Economie rural & l'industrie des Villes. Parmi ces premiers besoins il faut compter le sel devenu aujourd'hui une matière absolument étrangère à la Pologne, & dont la consommation est telle qu'elle surpasse de beaucoup la somme totale de l'industrie actuelle: ensorte qu'elle absorbe successivement le numeraire circulant dans les campagnes, & ôte par conséquent au Cultivateur les moyens de subvenir aux fraix de l'Economie, & à l'Habitant des Villes ceux d'exercer son industrie. Or sans numeraire il est de tout impossibilité de faire à tems non seulement les avances nécessaires pour les ouvrages de la campagne mais les réparations urgentes, & encore moins de payer la main d'œuvre: deslors plus des recoltes, plus de coupes de bois, plus de denrées à exporter, parce que le defaut de numeraire târit toutes les sources; il seroit donc à souhaiter que la Diète.

kondycyi Obywatela, żeby zaſzczepiała chęć w każdym do porownywania ſię z naybiegleyſzemi, y przykładania ſię do dobra publicznego; a gdy każdy przekonany zoſtanie, iż uſzczęśliwienie Narodu y iego własne zawiſło od poprawy Rolnictwa, w krotce dadzą ſię widzieć pomnożone do towarow produkta, zyſk rowny będzie dla ſąſiadow, iako y dla Polſki, gdy y ci znaydą nowe kanały wprowadzania ſwoich rękodzieł; przepych bowiem ieſt płodem obfitości y doſtatku; y kmiotek zbogacony żniwem ſwoim, lubi ſię okazać w dobrey odzieży, ktora oznacza iego powodzenie.

§. 3.

Jakaby mogła bydź użyteczność z Miaſt.

PO wſzyſtkich Narodach polerownieyſzych mnogość ludzi rozrodzonych po wſiach, zaludnia Miaſta; len, wełna, ktorą przyſtawia Rolnik, przyſpoſabia ſię y wyrabia tamże; tego rzemiosła mieſzkańcy ſą prawie nie znaiomi w Polſzcze, Miaſta powiękſzey części ſkładaią ſię z Żydow, gminu proźniackiego, ktorego przemyſł na to iedynie godzi, ażeby chłopka z zbioru prac iego wyzuć, podaiąc ſpoſoby nayniegodziwſze przez borgi &c. do zapiiania ſię tym napoiem, ktory y życia mu ukraca y nieſpoſobnym czyni do pracy. Zagradzaiąc ile możności drogę temu złemu, trzebaby obmyśleć śrzodki, ażeby y Żydow uczynić użytecznieyſzemi kraiowi; nayłatwieyſzy ſpoſob byłby, uſtanowić powinność dla nich, ażeby Dzieci ſwoie do przędzenia lnu y wełny lub innych podobnych robot zaprawiali; towarzyſtwo zaś, ktoreby wzięło na ſiebie ſtaranie zakładania magazynow lnu y wełny w kraiu, znalazłoby łatwo robotę dla tego gminu proźniackiego. Tym ſpoſobem Sardynia przyſzła do podwoienia ſumm z przychodu iedwiabiow. Spoſobność mienia robotnika za małą płacą iaka ieſt po mnieyſzych miaſteczkach Polſki, czyniłaby tanność lnu y wełny przędzoney w Polſzcze, Zagraniczni widząc przychodzący im taniey ten towar, a ztąd więkſzy dla ſiebie pożytek, ubiegaliby ſię za kupnem onego, y ſtaraliby ſię ſami o to, ażeby ten rodzay handlu był iak naymocniey utrzymywany w Polſzcze; Rząd zaś Polſki mogłby łatwo powiękſzyć liczbę tych towarow y ewekty ich, gdyby do pewnego czaſu od Podatkow uwolnił to Miaſto, ktoreby w zamierzonym czaſie przyſtawiło więkſzą od innych partyą lnu y wełny przędzoney. To zachęcenie od Zwierzchności rządzącey pochodzące byłoby ponętą dla przemyſłu.

§. 4.

Znaleść miny ſolne. Wydatek na ſol zagraniczną przenoſi wſzyſtkie dochody przemyſłu handlu Polſkiego.

ŻEBY Rolnik na wſi, naiemnik w mieście, rowną miał chęć do pracy, trzeba ſię ſtarać o to, ażeby mu na naypierwſzych potrzebach do życia nie zchodziło: między temi pierwſzemi potrzebami należy umieścić ſol, ktora dziſieyſzego dnia ſtała ſię produktem iedynie zagranicznym, a tey taka ieſt konſumpcya w Polſzcze, że wydatek pieniędzy za nią przewyżſza cały dochod z przemyſłu y produktu kraiowego; tak dalece, że pochłania z czaſem prawie oſtatni groſz cyrkuluiący po wſiach, a przez to odbiera ſpoſobność Rolnikowi doſtarczania wydatkom Goſpodarſkim, miaſtom zaś radzenia y zabiegow o pożytki ſwoie; bez pieniędzy zaś nie podobna radzić w czaſie, ani wydatkom tym, ktorych robota w polu potrzebuie, ani reparacyom naglącym, a tym bardziey, żeby robotnikowi zapłacić, a tak ni może bydź żniwo uprzątnione w czaſie, ni wywoz drzewa z laſow, ani towar żaden przyſpoſobiony, gdy nie doſtatek pieniędzy tamuie te wſzyſtkie zrzodła.

Pożyteczną więc byłoby rzeczą dla kraiu gdyby Seym:

1mo. Garantir à celui qui découvriroit une mine de sel, une gratification de 100. Fl: à prendre sur le produit du sel, dès le commencement de l'exploitation.

2do. Une dime perpetuelle du produit de la mine au proprietaire du terrein, sur lequel elle se trouveroit.

3cio. Qu'elle autorisât l'Entrepreneur, ou la societé qui risquera les fraix de l'exploitation par un privilége avantageux, moyennant cependant la réserve de la dime, au proprietaire du terrein, & une retribution à la République après un terme de vingt ans. Quand on seroit afsez heureux pour découvrir une pareille mine, on ne doit pas se flatter d'empecher toute exportation du numeraire, parce qu'elle ne fournira pas à toute la consommation du pays, on aura fait beaucoup, si on a rélantit l'écoulement de ce même numeraire. Il n'est pas à presumer que les Puissances Voisines s'opposoient à ce que la diète pourroit statuer sur cet objet, celles qui fournissent actuellement la Pologne de sel, connoissent trop bien leur intérêt, pour ne pas prévoir que l'épuisement de cette même Pologne ne leur seroit pas moins nuisible. Car si on tarit la source d'exportation, celle d'importation aura le même sort, puisqu'où finiront les matières d'échange. là aussi finira le Commerce. Ce n'est point ici une crainte fondée sur un évenement éloigné: car il est demontré par les registres de la douane qu'il n'est entré en Pologne qu'environ cinq Millions pour tous les genres d'exportations, tandis qu'il en est sorti huit millions pour les effets de luxe. Si à cette somme on veut ajouter ce qui est sorti pour le sel, il sera aisé de fixer le terme auquel la Pologne sera dépourvue de tout numeraire.

§. 5.

Suppléer à la diminution du Numeraire par des fonds publics.

DEPUIS quelques Années le sel étranger absorbe le numeraire de la Pologne au grand préjudice de l'Agriculture; la diminution de ce numeraire est déjà si sensible, que les terres sont sans prix par le defaut d'espèce, & le taux de l'argent dépend de l'usure; la Pologne peut cependant prévenir les maux dont elle est menacée par les suites d'une plus longue disette d'espèces, en suivant l'exemple que ses voisins lui ont donné, peut être pourroit elle parvenir à établir un fond public, garanti par une caution publique, qui représentât son industrie présente & future & qui fut mis en circulation comme argent comptant, par les revenus & les dépenses publiques parmi les Regnicoles & les Etrangers.

Peut être l'établissement d'un pareil fond tendant à perfectionner & à augmenter le Commerce de la Pologne avec ses Voisins intéresse-t-il l'Europe plus qu'on ne pense, peut être aussi ce fond peut-il devenir la source d'un bien infini pour le total. Qu'on fasse seulement attention que tout le numeraire de l'Angleterre ne peut être mis en comparaison avec le fond Public, il ne seroit pas de 10. à cent.

§. 6.

Suppléer au Numeraire par une proportion des espèces d'Argent à monnoyer avec celles de cuivre.

LA Pologne ne peut frapper des espèces d'or & d'argent sans y perdre, & voila encore en grande partie, la cause d'un manque d'espèces plus grand que n'est puissant le motif qui l'occasionne. Sans entrer dans le détail des

1mo. Upewnił temu 10000. Złł: z pierwszego produktu soli, ktoryby pierwszy wynalazł salisfodiny.

2do. Gdyby wyznaczył dziesięcinę wieczną dla Dziedzica, na ktoregoby się gruncie też sol znalazła.

3tio. Gdyby zaszczycił Przywileiem wynalazcę, czyli kompanią tę, ktoraby podięła się łożyć kosztu na dobycie tych min, pozwalaiąc iey naprzykład do lat 20. wolnego prowadzenia handlu tąż solą bez opłaty, z salvą oddawania dziesięciny Dziedzicowi (iako wyżey się rzekło y wolnym rozrządzeniem Rzeczypospolitey po upłynionym czasie udzieloney wolności;) Gdyby się udało odkrycie takowych min, nie możnaby się ieszcze chełpić nadzieią, żeby się zupełnie zagrodziła droga do wywozu za granicę pieniędzy, ponieważ ten wynalazek nie byłby ieszcze wystarczaiącym konsumpcyi kraiu, ale by dosyć przynaymniey było pożytku z niego, gdyby nie tak wychodziły pieniądze; nie należałoby wnosić; ażeby sąsiedzkie potencye miały przeszkadzać temu coby Seym w tey materyi mogł ustanowić, gdyż te same Potencye, ktore przystawiaią w tym czasie do Polski sol, nie mogą nie poznawać swego w tym własnego interessu, ażeby nie miały przewidywać, że wyprowadzenie z Polski pieniędzy byłoby dla Nichże samych szkodliwe; zastanawiaiąc, albowiem źrzodło ewekty, zastanawiałoby się takież samo y źrzodło adwekty; bo skoroby tylko upadł ten frymark czyli zamiana towaru iednego za drugi, handel cały upadaćby y przestać musiał; boiaźń ta o upadek handlu, nie zasadza się na uwadze przyszłości dalekiey, ale na oczywistym teraźnieyszym doświadczeniu, ponieważ okazuie się z Regestrow celnych w tym czasie komportowanych, że nie weszło do Polski iak circiter, pięć millionow, za wszystkie rodzaie ewektow z kraiu, a ośm millionow wyszło z kraiu za towary zagraniczne. przydawszy ieszcze do tey summy to, co wyszło za sol, iasno poznać można y naznaczyć termin iak prędko Polska musiałaby bydź do szczętu ogołocona z pieniędzy.

§. 5.

Zaradzić niedostatkowi pieniędzy przez założenie Funduszu publicznego.

Od Lat kilku iak sol zagraniczna pochłania pieniądze z Polski z znacznym uszkodzeniem Rolnictwa; umnieyszenie tych czyż nie iest dosyć widoczne? dobra tracą swą wartość, kurs pieniędzy hołduie lichwie, a to wszystko pochodzi z niedostatku pieniędzy; Polska iednak mogłaby uprzedzić te nieszczęśliwości, ktoremi grożą iey skutki z tego niedostatku wynikaiące, żeby chciała iść za przykładem od sąsiadow swoich podanym, to iest: gdyby ustanowiła fundusz publiczny gwarantowany publicznym zaręczeniem, ktoryby mogł oznaczać przemysł iey teraźnieyszy, y przyszły, y mieć cyrkulacyą swoie tak iak gotowe pieniądze w dochodach y wydatkach publicznych tak między kraiowemi iako y zagranicznemi.

Ustanowienie takiego funduszu zmierzaiące do wydoskonalenia y pomnożenia handlu Polskiego z sąsiadami podobno więceyby intereſſowało całą Europę, aniżeli domyślić się możemy, a pewnie ten fundusz byłby źrzodłem nie wyczerpanym dobra wypływaiącego dla powszechności. Zastanowmy się szczegulnie nad tą uwagą, że te wszystkie kapitały, ktore ma Anglia w gotowiznie nie są w porownaniu do funduszu Jey publicznego iak 10. do sta.

§. 6.

Ustanowić inszą proporcyą bicia monety srebrney względem miedzianey.

Kray nasz Polski nie może bić monety złotey, ani srebrney, żeby nie tracił na niey, a to znacznie; niedostatek pieniędzy zamiast tego żeby się miał pomnieyszać staie się większym przez sam śrzodek zaradzaiący onemu.

grandes fautes que l'on a commis en ne point adoptant un pied de Monnoye plus leger; je me borne à avancer qu'en adoptant la proportion de 1. = des Sommes de cuivre à monnoyer contre celles d'argent, on multiplieroit le numéraire circulant sans perte pour l'Hôtel des Monnoyes & sans perte pour la Nation. On allégue en faveur de la proportion de 1. = qu'elle garantit contre une trop grande Somme d'espèces de Cuivre, & empêche que les biens des Citoyens ne soyent trop représentés par du cuivre. Je réponds. D'abord les espèces de cuivre se répandent dans tout le pays & sont employées par nombre d'Ouvriers éloignés des Villes & des moyens de se procurer du cuivre en plattes pour ustencils & Meubles au creuset. Secondement. Lequel des deux maux est le plus grand? de manquer absolument d'espèces? ou d'en avoir d'argent & de cuivre? Sur tout des premières lorsque les Papiers publics mentionnés dans l'Article précédent, gagnant Credit dans l'Etranger & nommement à Amsterdam, pouroient fournir les moyens à la Pologne de se procurer des Piastres, si non avantageusement, du moins sans une perte ruinante. Qu'on se borne alors à ne fabriquer que des espèces d'un florin, d'un demi florin, & d'un quart de florin, & bientôt le numeraire circulant sera visiblement augmenté. Enfin comme cette augmentation du numeraire effectif, facilite réciproquement la réalisation & le Credit du Papier public, qui déjà par son influence sur le Commerce total de la Nation intéresse les Voisins, cette augmentation du numéraire effectif, sans changer de pied de la Monnoye & sans ruiner par une réduction le regnicole, devient un bien réel & conséquemment point à negliger.

§. 7.

De la Loi Somptuaire.

UN des moyens qui se présente encore naturellement de ralentir l'exportation du numeraire, & qui convient particulièrement à un Etat destitué de toute espèce de Manufactures; c'est celui qu'offre l'établissement des loix somptuaires. Je ne me dissimule pas, combien cette proposition sera peu goutée par des esprits qui font consister la grandeur dans la représentation, mais si les difficultés effrayoient ceux dont les recherches n'ont pour but que le bien public: il faudroit renoncer à l'espérance de déraciner les abus & d'établir l'ordre. Je dirois donc à ceux que ma proposition effaroucheroit. Jettez les yeux sur la Suisse, c'est une République dans laquelle chaque individu jouit de la plns grande liberté, c'est à dire, de cette liberté soumise aux loix: cependant la Suisse a des loix somptuaires qui obligent indistinctement chaque classe de Citoyens. Venise est une République, & la prudence du gouvernement a cru nécessaire à sa conservation l'établissement des loix somptuaires; La Suéde étoit un gouvernement mixte comme le notre, & elle a eu de pareilles loix que la dernière révolution a confirmé, bien loin de penser à les abroger. Etablissons donc ce principe incontestable, que si le luxe peut être avantageux jusqu'à un certain point à un Etat riche & Puissant, il est la peste d'un Etat pauvre & foible; Or telle est malheureusement la situation de la Pologne qui est forcée de tirer de l'Etranger toutes les matières de son luxe, luxe perpetuellement en contradiction avec ses moyens & ses ressources, luxe effrayant même aux yeux de l'étranger, qui énerve tout, absorbe tout, & accélere chaque jour le momment de notre épuisement total; je ne m'étendrai pas davantage sur cet article il me suffit de l'avoir indiqué; C'est à la sagesse & aux lumières de ceux auxquels l'administration est confiée, à examiner avec soin, ce qui doit être réputé luxe dans l'etat où nous nous trouvons, & à prescrire les bornes dans lesquelles doit être restreint celui qui convient encore à la Pologne, obligée d'aller reprendre dans les manufactures étrangeres les matières premières qu'elle leur a fournies.

Nie wchodząc w roztrząſanie dawnieyſzych defektow, ktore wyniknąć mogły; przeto iż niechciano przyiąć kurſu monet daleko lekſzego, przeſtaię na demonſtracyi, że biorąc proporcyą 1. do 6. co ſię ma rozumieć o monecie miedzianey względem ſrebrney można by łatwo powiękſzyć liczbę pieniędzy bez ſzkody dla mennicy y ſzkod dla kraiu.

Ale rzecze kto? obſtaiąc przy proporcyi 1. do 6. Że utrzymanie tey gwarantuie nam zbyteczną mnogość monety miedzianey obciążaiącą Obywatela; na to odpowiadam; na ſam przod, że moneta miedziana rozchodzi ſię po całym kraiu, ktorey Rzemieślnicy w odległości mieſzkaiący od miaſt, y ci ktorzy nie maią ſpoſobności ſprowadzenia ſobie miedzi w blachach, używaią do rożnego naczynia y rupieci, powtore niech mi ſię godzi pytać, ktore z dwoyga z tych ieſt gorſze? czyli nie mieć żadnych pieniędzy czyli też mieć y ſrebro y miedź, a oſobliwie iedno z pierwſzych.

Gdyby kray naſz miał doſtarczaiące ſummy przez ſpoſob, w paragr: 5. wyłuſzczony y kredyt publiczny na zakupowanie ſrebra za granicą, naprzykład Piaſtrow w Amſzterdamie, mogłby utrzymywać bicie monet, ieżeli nie z profitem to przynaymniey nie z ſzkodą mennicy y kraiu, y to w ten czas nie można by bić inſzey monety, iak złotowki puł-złotowki y groſze ſrebrne, a liczba pieniędzy cyrkuluiących, w prędce y widocznie zoſtałaby powiękſzoną; naoſtatek gdy to powiękſzenie liczby pieniędzy nie mogłoby bydź iak ułatwiaiące na wzaiem uiſzczenie y kredyt papieru publicznego, ktory przez ſwoie wpływanie w handel powſzechny narodu intereſſuie ſąſiadow, y gdy toż powiękſzenie pieniędzy nie odmieniałoby waloru teraźnieyſzego monet, a przeto nie byłoby okazyą nowey redukcyi niſzczącey Obywatela, nie mogłoby bydź iak dobrem powſzechnym, a przeto odrzuconym bydź nie powinno.

§. 7.

Lex Sumptuaria.

JEDEN ieſzcze byłby ſpoſob zatrzymania pieniędzy w Polſzcze naturalny, a bardzo przyzwoity dla kraiu nie maiącego ſwoich manufaktur, to ieſt ten: ktory naſtręcza uſtanowienie legis ſumptuariæ.

Nie mogę ia nie przeczuwać z iakim nieſmakiem przyimowana bydź może Rada ta od tych, ktorzy wielkość ſwoię ſzczegulnie na okazałości powierzchowney zaſadzaią, ale gdyby boiaźń narażenia ſię mieſzała tych, ktorzy za iedyny cel Rady ſwoiey maią dobro publiczne, trzebaby ſię zrzec nadziei wykorzenienia złych, a wprowadzenia dobrych zwyczaiow y uſtaw.

Mogłbym rzec tym, ktorych moia propozycya obraża:

Niech obrocą oczy na Szwaycaryą, wſzakże to ieſt Państwo wolne Republikanſkie, w ktorym każdy Obywatel zaſzczyca ſię wielką wolnością, wolnością mowię taką, ktora nie podlega iak Prawu, iednakowoż Szwaycarya ma za Prawo legem ſumptuariam, rozciągaiące ſię bez rożnicy do wſzyſtkich kondycyi Obywatelow. Wenecya ieſt Rzeczpoſpolita wolna, a roztropność Rządu Jey oſądziła za potrzebę, utrzymanie legis ſumptuariæ. Szwecya miała rząd wolny podobny naſzemu, a przecież miała za Prawo legem ſumptuariam, ktorego, odmiana zaſzła w rządach, nie odmieniony, ale y owſzem utwierdzone mieć chciała; weźmyż tedy to za prawdę nie przekonaną. Że ieżeli zbytek może bydź ſzkodliwym do pewnego ſtopnia dla Państwa możnego y bogatego, tenże ſam zarazą bydź muſi dla Państwa ſłabego y zubożałego. Ten to ieſt ſtan nieſzczęśliwy kraiu Polſkiego, ktory to wſzyſtko, co ma, do zbytku, przymuſzonym ieſt pożyczać od zagranicznych; zbytek zaś iego zawſze ieſt przechodzącym możność y ſpoſobność, przerażaiącym nawet oczy zagranicznych, zbytek mowię, ktory niſzczy wſzyſtko, ochłania wſzyſtko, y co dzień bliżſzemi nas czyni momentu oſtatniego wyzucia ſię z pieniędzy. Nie będę ia ſię daley rozſzerzał nadtym punktem, doſyć mi ieſt nadmienić o nim; do roſtropności to y oświecenia oddaię. Tych, ktorym Rząd ieſt powierzony, uznać co ma bydź poczytano za zbytek w Państwie, w ktorym znayduiemy ſię, y przepiſać granice iak daleko ma ſię rozciągać ten, ktory przyzwoitym bydź może dla Polſki, obowiązaney w zamianę ſwego towaru brać po części ten, ktory z zagranicznych fabryk wychodzi.

§. 8.

On augmente encore le numeraire en hatant sa circulation & en facilitant les moyens de représenter les biens meubles & immeubles, par des Papiers publics, ce qui est pour les particuliers ce que les moyens §. 5. & 6. sont pour l'Etat.

DANS tous les pays de l'Europe le taux de l'argent se régle selon les reveuus des biens fonds, & il leur est par tout inférieur, encore pour encourager & recompenser l'industrie: la Pologne seule fournit l'exemple du contraire. On donne en Hypothèque des terres, qui ne rapportent que 3. ou 4. pour cent les fraix deduits, pour des Emprunts a 8. & 10. p. 18. faute de pouvoir trouver mieux. C'est donc beaucoup perfectionner l'Economie rurale & augmenter l'industrie & le commerce en procurant aux Possesseurs des biens fonds, les moyens d'emprunter sur leurs biens de l'argent, à un intérêt honnête, si ce n'est point inférieur aux revenus, du moins au pair & sans pour celà les obliger à se desister de l'Administration des terres en faveur des Prêteurs. On a établi pour cet effet des fonds publics, comme à Berlin & à Vienne les Banques, afin de procurer d'un côté au cultivateur oberré les moyens de se libérer des dettes, ou d'augmenter les avantages de l'Economie par des avances nécessaires, & de l'autre côté, pour augmenter la masse circulante du numeraire par les Billets de Banque, à donner à l'emprunter, & mis par lui en circulation. C'est un soulagement très réel & très util aux Possesseurs des terres dont les dettes absorbent souvent le capital & lesquels d'heureux Citoyens souvent sont reduits à la mendicité.

Les Lombards sont pour les habitans des Villes ce que les Banques sont pour les Seigneurs terriens, & Varsovie sur tout auroit besoin d'une institution pareille par la quantité des habitans qui sont en peine pour un moment, par la disette extrême du comptant, & alors ils sont en proye à l'usure. Plus on facilite les moyens de se procurer du numeraire, plus on en hâte la circulation & mieux le commerce en général s'en trouve. Londres, Amsterdam & Paris, doivent à ces sages établissemens en majeure partie le degré d'opulence, où ils sont parvenus; & Varsovie ressemblant autant à ces Villes par le luxe qui y domine, devroit encore adopter l'utile en imitant le brillant.

§. 9.

Pour rendre l'activité du commerce égale dans l'intérieur du pays, il faut creuser des canaux pour faciliter la communication.

QUAND on est une fois parvenu à établir le crédit public, soit par le nombre suffisant des especes mises dans la circulation, soit par leurs signes représentatifs, le Gouvernement doit tourner ses vues vers les établissemens qui peuvent faciliter la communication entre toutes les parties de l'Etat,

§. 8.

Można ieszcze powiększyć pieniędzy przyśpieszaiąc cyrkulacyą onychże y podaiąc sposoby, ktore nawet rzeczy ruchomych y nieruchomych zamianę czynią w kurs pieniędzy przez papier publiczny, co iest tak użyteczne dla partykularnego, iako wyrażone w parag: 5. y 6. są sposoby dla całego Państwa.

We wszystkich Narodach Europeyskich, walor pieniędzy stanowi się podług waloru intraty z Dobr, względem ktorey zawsze iest niższym, dla tego żeby się nadgradzała praca y industrya; kray nasz Polski ieden przeciwny daie z siebie przykład: puszczaią się dobra w zastaw nie czyniące (potrąciwszy expensę gruntową) iak 4. 5. pro cento w proporcyi waloru Dziedzictwa w summach pożyczanych na 8. 10. pro cento, dla czego się to dzieie? racya naturalna: bo potrzeba przymusza. Nie małą zaiste byłoby to pomocą do wydoskonalenia Ekonomii wieyskiey, powiększenia industryi y handlow kraiowych, gdyby Dziedzic miał łatwość zaciągania pieniędzy na dobra swoie na Procent uczciwy, ieżeli nie mnieyszy nad dochody, to przynaymniey wyrownywaiący im, bez wymusu wyzuwania się z dobr favore kredytuiącego.

Tym końcem ustanowione są Banki publiczne, w Berlinie, Wiedniu, iuż to dla tego, żeby Gospodarz zadłużony miał sposob podźwignienia się z długow swoich, y żeby mogł radzić o polepszeniu Gospodarstwa maiąc potrzebne dostarczenie pieniędzy, iuż dla tego, żeby się powiększała Massa cyrkuluiących Kapitałow przez bilety Bankowe, ktore się daią pożyczaiącemu, a od tego przechodzą do innych rownie iak gotowe pieniądze. Jest to pomoc bardzo wielka dla kraiu, a osobliwie dla Possessorow tych, ktorzy będąc obciążeni długami nie tylko Procent, ale y maiątek swoy cały sakryfikować muszą na zaspokoienie tychże, y ktorzy częstokroć przez to z maiętnych Obywatelow przechodzić muszą do ostatniego stanu ubostwa.

Lombardy to iest Banki fantowe, a iak we Włoszech nazywaią Montes Pietatis, są tey użyteczności dla miast co Banki dla możnieyszych po Prowincyach; w Warszawie osobliwie potrzebne byłoby założenie tych Bankow, z racyi wielości Obywatelow podupadłych, ktorzy staią się niewinną ofiarą lichwy. Im więcey podaie się sposobow mienia pieniędzy, tym prędsza się robi ich cyrkulacya, y handel generalny tym lepiey idzie. Miasta Londyn, Amszterdam y Paryż winne są tym mądrym rozporządzeniom po większey części wyniesienie swoie do tego stopnia obfitości, w ktorym się znayduią. Warszawa rownaiąca się tym Miastom co do zbytku y przesad panuiących w nieyże, powinnaby łatwo przychylić się do tego co iest pożyteczne, gdy się ugania zatym, co nie iest iak błyszczące się

§. 9.

Zeby była zręczność prowadzenia handlow iednakowa, trzeba kanały kopać dla ułatwienia kommunikacyi Rzek.

Gdyby do tego przyszło, żeby był utwierdzony kredyt publiczny, czyli to przez powiększoną liczbę pieniędzy cyrkuluiących, czyli też przez znaki reprezentuiące oneż rząd kraiowy powinienby obrocić swoie starania, ku założeniom, ktoreby mogły ułatwić kommunikacyą między wszystkiemi częściami

qui font qu'une Province n'eſt pas etrangère à une autre, qui ouvrent des debouchés à toutes, qui produiſent enfin cette réaction continuelle du centre aux extremités, par laquelle le mouvement eſt communiqué à tous les reſſorts de l'induſtrie. Tous les Etats les plus favoriſés par leur poſition phyſique, ainſi que ceux chez lesquels l'art a été appellée au ſecours de la nature, nous ont donné des exemples en ce genre, ayons le courage de les imiter.

Tel eſt en France ce fameux canal qui joint l'Océan à la Mediterranée, & porte l'abondance dans les Provinces les plus éloignées de débouchés néceſſaires pour le commerce des denrées qu'elles produiſent.

Tels ſont les canaux que les Rois de Pruſſe ont fait creuſer pour joindre l'Elbe à l'Oder & cette derniere riviere à la Viſtule, qui font que Berlin aboutit à la fois, à Dantzig, à Varſovie, à Dresde, à Hambourg, & à la Mer.

Les Provinces les plus fèrtiles de la Pologne ſont celles qui ſe trouvent le plus éloignées des rivieres par lesquelles elles pourroient faire deſcendre leurs productions, il ſeroit donc à déſirer qu'il ſe formât de ſociétés, lesquelles au moyen de ſouſcriptions, raſſembleroient les fonds néceſſaires pour joindre les différentes rivières qui traverſent la Pologne. Le premier avantage qui en reſulteroit, ſeroit celui de pouvoir exploiter les bois de ces forêts immenſes dont les arbres depériſſent, faute de pouvoir être transportés : les denrées qui ſe perdent, par ce que la terre fournit au delà de la conſommation, entreroient alors dans la maſſe de la circulation: des vaſtes champs, reſtés en friche par l'impoſſibilité d'exporter leur recolte, ſe couvriroient d'abondantes moiſſons: les marais déſéchés pour favoriſer l'écoulement des eaux, offriroient une nouvelle terre au Cultivateur, le bras employés à ces defrichemens & à creuſer les canaux de communication, ſerviroient à la première conſommation, & les entrepreneurs de ces ouvrages utiles trouveroient amplement les dédommagemens de leurs avances dans les premiers fruits de leurs travaux mêmes: le gouvernement doit d'autant plus encourager par toutes ſortes de récompenſes ces entrepriſes, qu'il verroit pour ainſi dire augmenter la ſurface des terreins, quand les marais auroient été changés en terres, & en paturages, qui préſenteroient une nouvelle reſſource pour élever & multiplier le betail; Le Comte Ogińſki à le premier oſé donner un exemple que tout Patriote devroit s'empreſſer d'imiter; ſon ouvrage demeuré imparfait par le malheur des tems, peut être repris à préſent. ainſi que celui du Canal de Muchawice. Si les circonſtances permettent de les conduire à leur perfection, les ſoins du gouvernement doivent enſuite ſe tourner vers la rivière de Horin pour la rendre navigable, puisque dans l'état où elle eſt à préſent, il eſt impoſſible qu'elle ſerve à transporter les bois qui couvrent ſes rives, alors la Poleſie ceſſeroit d'être inculte & ſauvage: il ne doit pas échaper à la prudence du gouvernement, combien il eſt de l'intèrêt du pays, de remettre en vigueur la loi qui concerne le Pilica & les autres rivières; il n'eſt pas moins important de creuſer un lit à la Viſtule dont les ſables rendent chaque jour la navigation plus pénible & plus diſpendieuſe; C'eſt ce dont on ſera convaincu ſi on fait attention qu'on voyoit autre fois ſur cette rivière des bateaux de 24. Matelòts, tandis que ceux de 18. ont aujourdhui beaucoup de peine à y paſſer; ainſi ſur ce ſeul objet voilà 25. pour Cent de fraix de plus, pour le transport des productions de la Pologne.

§. 10.

Traités de Commerce.

On objectera ſans doute que tous ces Projets d'amélioration bons en eux mêmes, deviennent inutiles par les entraves miſes au Commerce de la Pologne par les Puiſſances voiſines; Tant ſur les objets d'exportation que ſur

Pańſtwa, a ta ſprawiłaby to, żeby iedna Prowincya nie zdawała ſię, iak gdyby obcą względem drugiey, żeby iedna drugiey podawała ſpoſoby do ſkupu y odchodu prędſzego towarow; naoſtatek uczyniłaby to, żeby było zawſze wpływanie y wypływanie uſtawiczne z centrum ſwego do granic naydalſzych Pańſtw, ktorego ruchawość kierowałaby wſzyſtkiemi ſprężynami przemyſłow. Od wſzyſtkich Narodow, ktorym tylko pozycya mieyſcowa ſprzyiać mogła, rownie iako y od tych, ktore umieiętnością y dowcipem ſtarały ſię dopomagać naturze, możemy brać przykład w tym rodzaiu ſprawności: mieymy tylko chęć ich naśladowania.

Taki to ieſt kanał ſławny we Francyi, ktory łączy Ocean z morzem Srzodziemnym, y nieſie obfitość do nayodległeyſzych Prowincyi tego wſzyſtkiego, co ku wzaiemney potrzebie ich, y zamianie Produktow iednych za drugie ſłużyć może.

Takie to ſą kanały, ktore Krolowie Pruſcy kopać kazali dla złączenia Elby z Odrą, tey zaś z Leiſtą, a te czynią to, że Berlin doſięga Gdańſka, Warſzawy, Drezna, Hamburga y Morza.

Prowincye nayżyznieyſze Polſki ſą te, ktore ſą nayodległeyſze od Rzek, ktoremiby mogły ſprowadzać ſwoie produkta; należałoby więc życzyć, ażeby były uformowane towarzyſtwa, ktoreby łącząc ſię w ieden węzeł kompanii, mogły zgromadzać potrzebne Kapitały, dla połączenia Rzek niektorych w Polſzcze: pierwſze pożytki, ktorych ſię ſpodziewać należałoby, byłyby te: ſpoſobność wyprowadzenia drzewa z laſow tych niezmiernych, ktore teraz gniią, dla tego, że nie maſz ſpoſobu transportowania ichże, że zboża y inny towar, ktory prawie niſzczeie teraz dla tego, że ziemia wydaie więcey nad potrzebną konſumpcyą mieyſcową miałaby ſwoie zpieniężenie; pola obſzerne ktore teraz ſą bez uprawy, bo nie byłoby gdzie podzieć obfitego ziarna, byłyby okryte doſtatnim urodzaiem; bagna oſuſzone przez ſpadek wod przyſpoſobiłyby znaczną część ziemi nowey do uprawy Rolnikowi. Robotnicy użyci do dobywania tych gruntow y kopania kanałow kommunikacyinych, byliby pierwſi do pożytkow z konſumpcyi; przedſiębiorący zaś to dzieło tak użyteczne dla kraiu znaydowaliby w ſamym wſtępie do pracy znaczną rekompenſę ſwoich unkoſztow; rząd zaś kraiowy tym bardziey zachęcaćby powinien przez wſzelkie wynalazki nadgrod takowe przedſięwzięcia, ktore widziećby mu dały z czaſem, właśnie, że tak rzekę, powiękſzaiącą ſię obſzerność ziemi, gdyby bagna były zamienione w role y paſtwiſka zgodne do powiękſzenia trzod, bydła, koni &c. Pierwſzy mamy przykład z J. W. Ogińſkiego, Hetmana W. X. Litt:, godny, aby był naśladowany od każdego dobrego Patryoty. Dzieło iego niedokończone dla przeſzkod nieſzczęśliwości powſzechnych, może bydź na nowo rozpoczęte w tym czaſie, podobnież iako y około kopania kanału Muchawieckiego, ieżeliby okoliczności dozwoliły przyprowadzić do pożądanego ſkutku tych robot zakończenie, zabiegi rządzących powinnyby wziąć przed ſię zaradzenie o Rzece Horyn dla uczynienia iey ſpoſobną do żeglugi, gdyż w tym ſtanie, iak ieſt teraz, niepodobna nią ſprowadzać drzewa, ktore teraz okrywa brzegi iey: na ten czas Poleſie przeſtałoby bydź kraiem puſtym y dzikim. Przed roſtropnością rządu nie może ſię ukrywać y to, iak wieleby pomogło do powſzechnego dobra gdyby Prawa względem Rzeki Pilicy y innych były do exekucyi przyprowadzone, rownym byłoby także awantażem, gdyby Wiſła, miała uformowane koryto ſwoie, ktorey piaſki czynią coraz to bardziey zatrudnioną y koſztownieyſzą żeglugę; o tey prawdzie kto chce bydź przekonanym, niech tylko ſobie przypomni to, że dawniey tą rzeką chodziły Statki o 24. Fliſach, teraz zaś ośmnaſtka ledwo, y to z ciężkością przeprawić ſię może; ta iedna zawada więcey przynoſi expenſy iak 25. pro cento na transport produktow Polſki.

§. 10.

Traktaty Handlowe.

MOZE kto tu zarzucić; że te wſzyſtkie Proiekta chociaż ſą dobre w iſtocie ſwoiey, nie mogą iednak bydź użyteczne dla przeſzkod, ktore ma zawſze Polſki handel od ſąſiedzkich Pańſtw, tak w wprowadzeniu, iako y w wyprowa-

ceux d'importation; la Tabelle d'exportation qui se trouve à la fin de cet écrit parait suffire pour détruire cette objection, puisqu'il est à présumer que ces mêmes Puissances connaitront enfin par leur propre expérience, que le profit momentanné qu'elles font par les douanes excessives, qu'on est forcé de payer pour les matières tant à exporter qu'à importer, ne suffira jamais pour compenser les pertes qu'elles essuyeront, lorsqu'elles auront enfin réduit la Pologne à exporter moins & à tirer moins de l'étranger. Ces mêmes Puissances doivent juger de ce qui arrivera, par ce qui arrive déjà; Car il est de notoriété publique que les armées étrangéres, les guerres Civiles, la peste même, ont bien moins contribuées à la diminution de l'exportation que la Pologne faisoit de ses productions, que les impôts & le droit excessifs dont on a surchargé ces mêmes productions depuis quelque tems. Tout peuple qui ne trouve point son industrie récompensée devient fainéant & enfin sauvage. Or le Polonois déjà si enclin à la paresse & à la fainéantise, abbandonnera bientôt la charue & la culture des autres productions de la terre, ou se bornera pûrement à sa propre consommation, dès que ses bleds ses bois, ses cires, continueront d'être surchargés d'Impôts par l'Etranger. Peut être un jour quelque Colbert de Prusse ou d'Autriche proposera aux Polonois du dix-neuvieme Siècle au lieu des Impôts qu'on demande à présent, des primes pour la plus forte partie des cires, des boeufs, des cuirs ou des salpêtre amenés de Pologne à Breslau ou à Vienne. Mais peut être sera-ce trop tard, il est plus aisé de conserver, d'augmenter & de perfectionner le Commerce, que de le faire renaitre, quand une fois il a péri. Et comme la Pologne n'a pas des Manufactures de luxe, il est clair, que ne trouvant pas du débit pour ses denrées, elle sera hors d'état de s'approvisionner des productions étrangères. D'un autre côté en facilitant l'importation des marchandises étrangères en Pologne, on y entretient un certain luxe également l'aiguillon de l'industrie comme l'amorce des travaux, & il est certain que la Puissance voisine qui entendra le mieux ses intérêts, préferera à des grands droits de transit, ces avantages bien plus grands, & bien plus solides, qu'un grand nombre des Voituriers cause sur la route & par leurs dépenses & par le trafic considérable occasionné par leurs retours & les productions qu'ils ramenent à bas prix pour diminuer les fraix.

C'est par ces grandes vues que le vrai génie du Commerce peut seul inspirer & par une profonde connoissance des intérêts mutuels, que doivent être dictés les traités de Commerce de la Pologne avec ses Voisins, puisque leurs commun intérêt en dépend, & qu'à cette occasion, il s'agit de se conduire comme Enfans d'une même Famille, dont le bonheur consiste dans le bien être de tous les individus.

§. II.

Pour rendre enfin l'Etat florissant, il faut soulager les habitans en n'imposant que de foibles charges sagement reparties, percues & employées.

TOUT vaste pays peu peuplé faiblement cultivé, sans art, sans industrie & sans commerce, n'est point susceptible des grands Impôts. C'est un corps qu'il faut plutôt soigner & ménager que d'en exiger des efforts.

dzaniu towarow; Tabella exportaty, ktora ſię znayduie na końcu tego piſma ſłużyć może za odpowiedź doſtateczną na ten zarzut; domyślać ſię albowiem należy, że też ſame Potencye będą muſiały uznać przez właſne doświadczenie, że pożytek ten doczeſny, ktory teraz odnoſzą z podnieſienia ceł y akcyzy na towary tak do Polſki iako y z Polſki prowadzone, nie będzie mogł im nadgrodzić tey ſtraty, ktorą ponoſić muſiałyby w ten czas gdyby Polſkę przywiodły do tego ſtanu, żeby nie mogła, ani wiele ſprowadzać, ani wiele wyprowadzać z towarow zagranicznych. Też ſame Potencye powinnyby łatwo dociekać tego, co ma bydź na potym przez to, co iuż ieſt w iſtocie teraz: gdyż to nie ieſt (iak dobrze znaiomo każdemu,) że ani woyſka zagraniczne, ani rozruchy domowe, ani powietrze nawet mogło ſię więcey przyłożyć do zmnieyſzenia liczby exportaty produktow, ktore miewała Polſka, iak Podatki akcyzy nie zmierne, ktoremi też Produkta ſą obciążone od czaſu nie iakiego.

Każdy Narod ktory nie znayduie korzyści z ſwoiey pracy ſtaie ſię gnuśnym, a naoſtatek y dzikim. Rolnik Polſki ſkłonnieyſzy do prożnowania iak do pracy, odſtąpi prędko Pługu y uprawy roli, alboli też łatwo wyperſwaduie ſobie, że doſyć na tym, gdy mu wyſtarcza na pożywienie iego, ſkoro tylko widzieć będzie, że wypracowane w pocie czoła ziarno, drzewo, wełna y inny towar nie przeſtaią bydź obciążone akcyzami zagranicznemi. Może to bydź, że ſię znaydzie kiedyś Kolbert Pruſki albo Auſtryacki, ktory naſtępcom naſzym Polakow dziewiętnaſtego wieku, zamiaſt akcyzow, ktorych ſię teraz domagaią u nas, ofiarować będzie nadgrody temu, ktory pierwſzy przyſtawi partyą lnu, wełny, woſkow, wołow, ſkor &c. do Wrocławia lub do Wiednia; ale to podobno względem nas będzie iuż zapożno, przyzwoiciey y łatwiey ieſt utrzymywać, powiękſzać, y wydoſkonalać handel, a niżeli upadły raz na nowe wſkrzeſzać

Polſka nie maiąc w kraiu ſwoim rękodzieł żadnych, ktoreby ią we wſzyſtkie do życia przyſtoynego opatrywać mogły potrzeby, nie byłaby nawet w ſtanie ſprowadzania towarow zagranicznych, gdyby nie miała pokupu na ſwoy towar. Przeciwnie zaś, im więkſzy y prędſzy pokup miałaby Polſka na towary, tym więkſzą mieliby łatwość Zagraniczni odchodu y zpieniężenia towarow ſwoich w kraiu naſzym. Obfitość pieniędzy ciągnie za ſobą zbytek, a ten ieſt żądłem przemyſłu y podnietą prac. Sąſiedzka Potencya, ktoraby głębiey chciała wniść w rozpoznanie ſwoich pożytkow, nie mogłaby tego nie wiedzieć, że zbogacenie Polſki ſtaie ſię iey właſnym zbogaceniem, y że kommunikacya y odchod prędſzy wzaiemnego handlu iey z Polſką nie rownie więkſzy przynoſiłaby pożytek, a niżeli te wſzyſtkie Proventa, ktore teraz wybiera z akcyzow, cła, tranzytow &c. Na tych to Perſpektywach (ktore nie może iak prawdziwy Geniuſz handlu, y doſtateczne rozpoznanie pożytkow wzaiemnych podawać ku zaradzeniu) zaſadzać ſię powinny Traktaty handlu Polſkiego z ſąſiadami: a ile gdy od tych wſpolnego dobra zależy intereſs. W takowych okolicznościach trzeba ſię zachować, iak dzieciom iedneyże familii, ktorych ſzczęście zawiſło od uſzczęśliwienia całego pokrewieńſtwa.

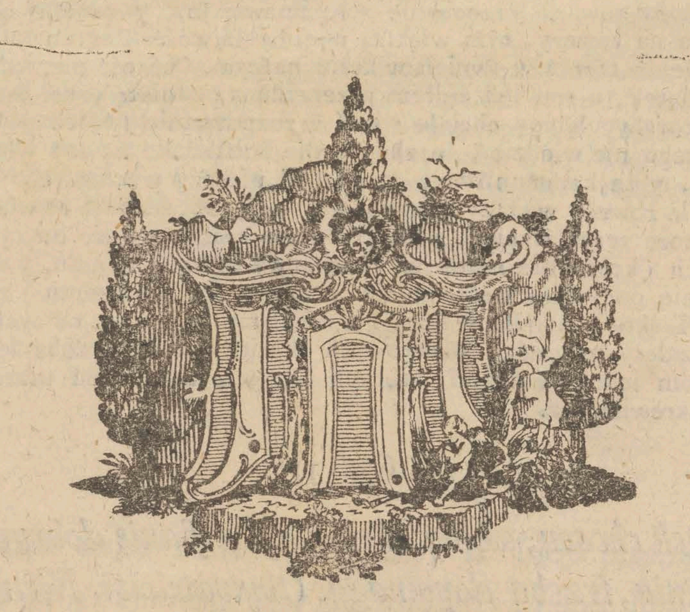
§. II.

Naoſtatek chcący, ażeby Narod był w ſtanie dobrym powodzenia, trzeba dopomagać Obywatelowi. Nietrzeba go narzucać Podatkami takiemi, ktorychby znieść nie mogł, ale y owſzem niech będą mierne, dobrze rozporządzone, wchodzące do Skarbu y wraz rozchodzące ſię.

PANSTWO, ktore nie ieſt doſyć ludne, albo nie ieſt iak na ſłabych bardzo fundamentach założone, bez nauk, bez przemyſłu, bez handlu, nie ieſt ſpoſobne do znoſzenia wielkich Podatkow. Jeſt to zgromadzenie ludzi

Le Gouvernement après avoir donc bien examiné les besoins les plus urgens, & les dépenses les plus indispensables, & après avoir apporté la plus scrupuleuse Economie, doit choisir le genre d'Impôts proportionnés à toutes les classes des Citoyens & à leurs facultés. Il doit surtout considerer qu'en les assemblant successivement, & s'il étoit possible par les Magistrats des Villes & des Villages, tous les dimanches après le culte divin, comme on le pratique ailleurs, on allégeroit considérablement le poids des impôts par la facilité qu'il mettroit dans la perception. Enfin il doit considerer qu'en remettant tous les mois l'argent aux Caisses publiques, & le distribuant déréchef de, même la circulation du numéraire augmente & reproduit des facilités essentielles pour receuillir les Impôts en soulageant les Citoyens. On passe sous silence les frais de la Perception, & de la Régie, puisque Sa Majesté & le Conseil Permanent y ont déjà pourvu avec toute la prudence requise.

C'est donc en perfectionnant l'Agriculture & l'Economie rurale, que l'on rend nombreuse & opulante la premiere classe des habitans, celle des Cultivateurs, c'est en tournant d'un autre côté l'industrie des Citoyens & habitans des Villes, c'est en obviant à la diminution du numéraire qui extenue tout le Corps de l'Etat, & facilitant aux Nobles & aux Roturiers les moyens de subvenir à leurs besoins par des Banques, & des Lombards que l'on fournit à l'Etat les moyens d'avoir Commerce, Finances, Revenus &c. C'est enfin, en bien appliquant, par les entreprises utiles pour la navigation, la viguer donnée à la Nation & en menageant par des Impôts modiques & bien entendus cette santé renaissante de l'Etat, que l'on peut concevoir la flatteuse espérance de rendre la Pologne un pays heureux & florissant.

tych, o ktorych trzeba mieć ſtaranie y oſzczędzać ich raczey, a niżeli wy-
magać tego, co ieſt nad ſiły.

Do przezornego ułożenia Podatkow należy, ażeby Rząd Narodowy
na ſam przod, wſzedł w rozpoznanie tych potrzeb, ktore ſą nayiſtotnieyſze
dla kraiu; żeby wiedział zkąd ma, y iaki ma przychod, a iaki rozchod? Że-
by oſzczędził expenſę tam, gdzie oſzczędzoną bydź powinna. To wſzyſtko
dobrze rozpoznawſzy y roztrząſnąwſzy może dopiero przyſtąpić do układa-
nia Podatkow, ſtaraiąc ſię o to naybardziey, ażeby układ ten miarkowany był
do możności każdego ſtanu y kondycyi Obywatela opłacaiącego też Podatki.

Tu należy nadmienić, że gdyby były wybierane Podatki ſpoſobem za
granicą praktykowanym, iako w Niemczech, Francyi, Anglii, to ieſt: przez
Magiſtraty Miaſt y wſiow każdey Niedzieli y Swięta po ſkończonym Nabożeń-
ſtwie, y to by nie małą czyniło ulgę Obywatelowi w opłacaniu Podatkow;
Naoſtatek gdyby JJ. Panowie Exaktorowie poborow po Prowincyach odſy-
łali co mieſiąc wybierane pieniądze do Kaſſy generalney ſkarbowey, a ſkarb
podobnież gdyby co mieſiąc wypłacał tym, ktorzy maią naznaczone ze ſkar-
bu ſummy, przez to ſamo powiękſzałaby ſię cyrkulacya pieniędzy, y uła-
twiałaby dla innych prędſze opłacenie publicznych Podatkow; miiam to
wſzyſtko, co ſię tycze dochodu y rozchodu ſkarbu oboyga Narodow: bo w tey
materyi, J.K.Mść y Przeświet: Rada Nieuſtaiąca uczyniły iuż zaradzenie do-
ſtateczne.

Z tego wſzyſtkiego, co tym piſmem dowodzić ſtarałem ſię wynika kon-
kluzya, ktorą ponowić krotko chcę. Że nie może kray naſz obfitym bydź
w ludzi pierwſzey Klaſſy, to ieſt Rolnikow, y widzieć ich opływaiących we
wſzyſtkie potrzeby, kiedy nie będzie ſię ſtarał o wydoſkonalenie Rolnictwa y
Ekonomii ſwoiey. Nie może ſię cieſzyć z powodzenia dobrego Miaſt, kiedy
nie będzie myślał o poprawie przemyſłu mieſzkalnych po tychże Miaſtach,
y Miaſteczkach, nie będzie w ſtanie prowadzenia handlow, opłacania Poda-
tkow, wynaydywania pożytkow, kiedy nie zaradzi o ſpoſobach iakiemiby
mogł utrzymać reſztę pieniędzy w kraiu, y zkądby mogł dać wſparcie po-
dupadłemu Obywatelowi tak wyżſzego, iako y niżſzego ſtanu; Naoſtatek, nie
będzie mogł nic dobrego uradzić y wykonać, kiedy nie wſkrzeſi w Narodzie
ſwoim tey chęci y ſpoſobności, ktorą ma y mieć może do wſpolnego przy-
kładania ſię y pracy dla dobra publicznego; a to przez śrzodki zachęcaiące
każdego ſtanu Obywatela, y ochraniaiące go od wſzelkich przeſzkod y ucią-
żliwości, tak kraiowych iako y obcych.

Gdyby zaś to wſzyſtko co wyżey nadmieniłem pomyślny wzięło ſkutek,
w ten czas dopiero Narod naſz mogłby ſię nazywać ſzczęśliwym, obfitym y
kwitnącym.

TABLEAU

DES DENRE'ES EXPORTE'ES DE LA POLOGNE EN DIFE'RENTES ANNE'ES.

DENRE'ES.	1769.	1770.	1771.
Laſts Froment	18854	16151	13415
ditto Seigle	30710	29015	25341
ditto Avoine	3020	1918	1590
ditto de l'Orge	4719	3420	2924
ditto Millet	890	524	510
Gruaû	650	310	270
Pois	490	314	310
Maltz	140	60	40
Bois de Conſtruction	5 millions fl. p.	4600000 fl. p.	3500000 fl. p.
pièces toile griſe	184908	145176	120094
Stt Potaſſe	14938	11920	9160
Ton. de Weidaſche	20543	19310	15530
Schocks Merreins	41421	37901	30487
dit. de fils de dif. ſortes	21900	18609	15740
pièces toile blanche	39368	36920	34113
pièces lin & chanvre	15918	12990	10150
ditto de laine	50982	45782	39114
Quint. Salpetre	2998	2586	1990
Stt. Weidaſche	3970	3510	2917
ditto Cires	1200	839	690
ditto Antimoine	1000	629	500
Pierres de Plumes & de ſoye de porc	3940	2879	2018
D'autres Articles diférents	fl. 100000	fl. 81000	fl. 50000

TABELLA
EWEKTOW Z POLSKI W ROZNYCH LATACH.

EWEKTA.	1769.	1770.	1771
Łaſztow Pſzenicy	18854	16151	13415
Ditto Zyta	30710	29015	25341
ditto Owſa	3020	1918	1590
ditto Jęczmienia	4719	3420	2924
ditto Proſa	890	524	510
ditto Kaſzy	650	310	270
ditto Grochu	490	314	310
ditto Słodu	140	60	40
Drzewa do Budowy za -	fl. p. 5000000	fl. p. 4600000	fl. p. 3500000
Sztuk płotna zgrzebnego	184908	145176	120094
ditto potażu	14938	11920	9160
Fas popiołu	20543	19310	15530
Kop Klepek	41421	37901	30487
ditto przędzy rożnego gatunku - - -	21900	18609	15740
Sztuk płotna białego	39368	36920	34113
Kamieni lnu y konopi	15918	12990	10150
ditto Wełny	50982	45782	39114
ditto Saletry	2998	2586	1990
Schiff funt popiołu	3970	3510	2917
ditto Woſku	1200	839	690
Antimonium	1000	629	500
Kamieni pierza y ſzczeciny - - -	3940	2879	2018
Z rożnych pomnieyſzych Ewektow - - -	fl. p. 100000	fl: p. 81000	fl. p. 50000

DEMONSTRATION.

Aujordhui il n'en sort que 5000. lasts tant de Galicie que de la Pologne faisant à 10 ducats 9000 ducats & à 4 ducats d'Impôt.	20000.	Il sortit autre fois de la Pologne annuellement 29000. Lasts de froment faisant à 10 ducats 522000 & pour l'Impôt de 1 ducats.	29000.

De sorte qu'il y a pour Sa Majesté Prussienne,	
1mo Un Deficit de recette. -	9000.
Comme le Polonois recevoit 522000 ducats au lieu de 90000 ducats qu'il retire aujourdhui, & qu'il doit presque en entier rapporter à la Maison pour les novelles avances de l'Agricultre & de l'Economie rurale, il pouvoit de ces 522000 ducats employer au moins 100000 ducats dans des Productions Prussienne sur les quelles les Sujets de S. Majesté Prussienne gagnoient certainement 20 pour cent & enrichissoient parlà le Pays de S. Majesté Prussienne de 200000 ducats, qui aujourdhui font,	
2do. Un Deficit. - - - - - - -	20000.
Le Polonois d'ailleurs manquant de tous les besoins de la vie devait employer des autres 422000 ducats restans de la vente de ses bleds au moins 300000 ducats, pour des productions étrangeres passant par la Silesie, & S. Majesté Prussienne en receuilloit par ses Douanes à 4 pour Cent, outre le profit du Commerce de Transit par An, cette Somme qui fait aujourd'hui,	
3tio. Un Deficit. - - - -	12000.
De sorte que S. Majesté Prussienne perd en total par les fortes Douanes. - - - - - - - - - - - - - - - -	41000.

Si S. Majesté Prussienne, outre la diminution des Impôts sur ces doüanes descendans la Vistule ne diminue point ses tarifs & droits de transit en Silesie, le peu que le Polonois a besoin encore des Marchandises etrangeres passera par l'Autriche, où les droits sont bien plus foibles, & S. Majesté Prushenne perdra totalement ce Revenu.

Sur les autres articles S. Majesté le Roi de Prusse perd tout à fait; puisque les toiles qui rapportoient 2 Millions à la Pologne ne sortent plus du tout par rapport à la forte imposition de la Douane, & ceux là même qui ont osé en faire le Commerce cet Année sont arrêtés à la premiere douane de Fordon depuis trois Mois, & enfin peut être ils prendront le parti de retourner plutôt que d'aller à Dantzig. Les Merreins, les bois de construction, l'Avoine, l'orge, le gruau, ce sont autant des branches de Commerce qui sont tombés, ou s'ils existent c'est un si foible objet, qu'il ne vaut pas la peine d'en faire mention. Si donc sur la seule branche du froment S. Majesté Prussienne perd 41000 ducats, il est plus qu'évident que la perte totale sur toutes les autres productions doit faire beaucoup au delà de 100000 ducats pour S. Majesté Prussienne.

D E M O N S T R A C Y A.

W tym czafie nie wychodzi więcey tak z Polfki iako y Gallicyi iak 5000. Łafzt: Pfzenicy,a czer: zł: 18. eff: czer: 90000. akcyza od Łafzt: a czer: zł: 4 effi:	20000.	Dawniey wychodziło z Polfki co rok 29000. Łafzt: Pfzenicy Łafzt rachuiąc a czer: zł: 18. uczyniło czer: 522000 na akcyzę od Łafzt: czer: zł: 1. eff:	29000.

Idzie zatym że Krol Jmć Prufki traci iako fię pokazuie.

1mo. Deficit na Percepcie - 9000.

Gdy Polfka miała 522000. czer: zł: zamiaft 90000. czer: zł:, ktore teraz ma za fwoie Produkta, y ktorą fummę mufi całkiem przenofić w kray fwoy, dla doftarczenia potrzebom Gofpodarfkim: mogła łatwo z tych czer: zł: 522000. odłożyć 100000. czer: zł. na zkupienie towarow Produktu Prufkiego, na ktorych Poddani Krola Jmci Prufkiego zarabiali 20. pro cento, a z tego zarobku przybywało do bogactw kraiu Krola Jmci Prufkiego 20000. czer: zł: fummy, ktorey teraz nie ma.

więc 2do Deficit. 20000.

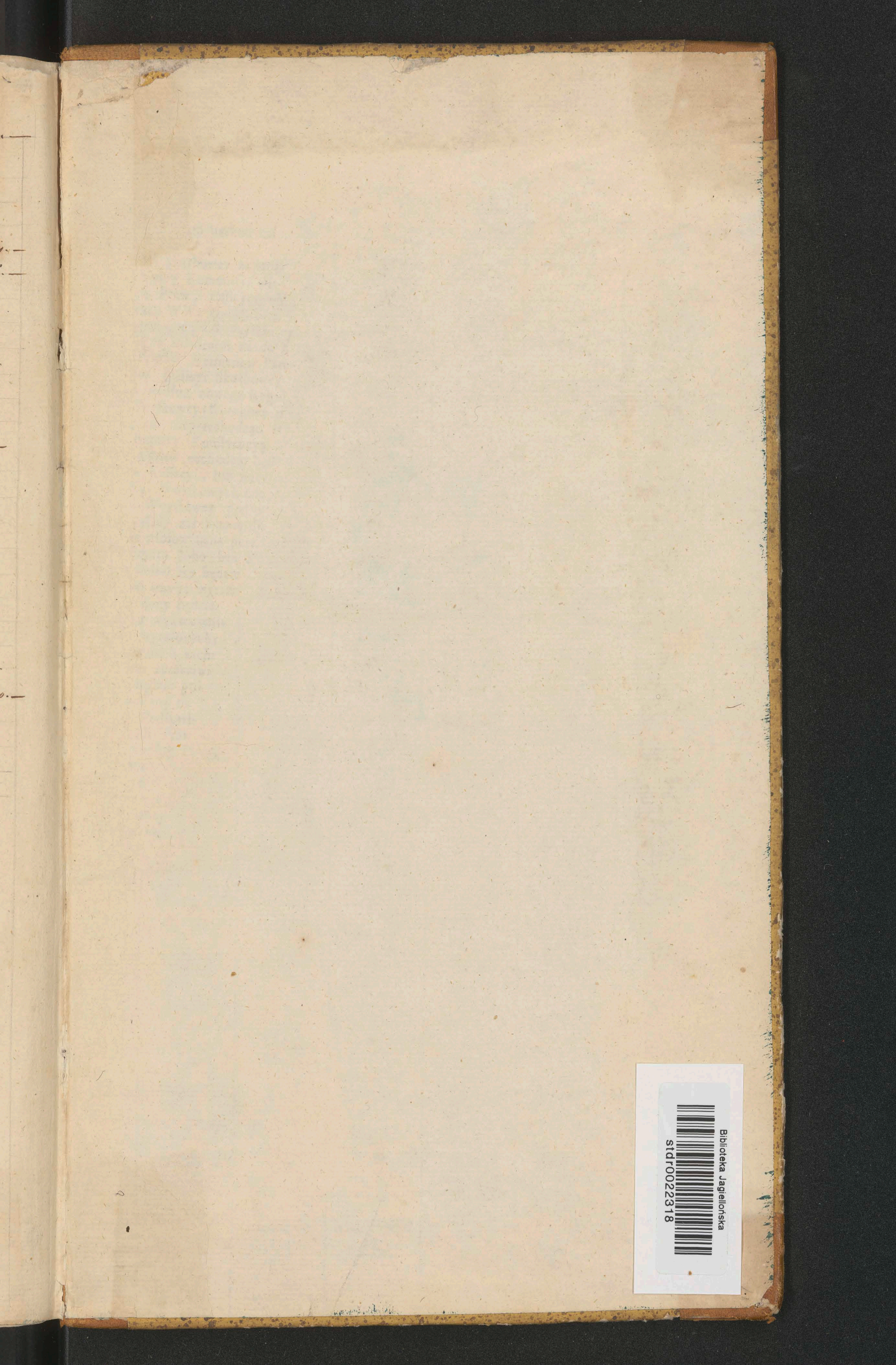
Nadto Polfka będąc w niedoftatku wielu do życia potrzeb, mufiałaby z pozoftaiących czer: zł: 422000. zarobku na zbożu, odłożyć przynaymniey 300000. czer: zł: na Produkta Zagraniczne przechodzące przez Sląfk; Krol Jmć więc Prufki procz Prowentu, ktoryby miał z cła, to ieft a 4. pro cento, miałby ieszcze w proficie z tranzytu na Rok fummę 12000. czer: zł:, ktorą teraz traci.

więc 3tio. Deficit 12000.

Tym fpofobem Krol Jmć Prufki traci na powiękfzeniu cel y akcyzow in fumma czerw: Złł. - - - - - 41000.

Gdyby Krol Jmć Prufki niemiał zmnieyfzyć cła od towarow idących Wiflą do Gdańfka, a wraz nie pomnieyfzył Taryffy y Tranfito od tych, ktore idą przez Sląfk, te towary ktorych potrzebuie Polfka z Zagranicy, a te teraz idą przez Sląfk, mogłyby wziąć inną drogę, to ieft przez Auftryą, gdzie nie tak wielkie fą akcyzy, a tak Krol Jmć Prufki ftraciłby ten cały Prowent.

Na infzych rodzaiach towarow Krol Jmć Prufki, traci niemniey iako, y na pierwfzych, gdyż płotna ktore 2. milliony importowały dawniey dla Polfki, teraz wcale nie wychodzą z kraiu, a to dla znacznie powiękfzonego cła, y ci ktorzy z tym towarem płynąć w tym Roku odważyli fię do Gdańfka, zatrzymani fą na pierwfzey komorze Fordon od trzech Miefięcy, y naoftatek podobno prędzey wezmą przed fię rezolucyą powrocić nazad, a niżei iść do Gdańfka. Klepki, Drzewo do budowy, owies, ięczmień, kafza, fą to także towary czyniące handel y profit znaczny; ale y tych zprowadzanie iuż upadło: ieżeli zaś ieft to w tak małey liczbie, że wfpominać o nich nad małą rzeczą ieft fię zaftanawiać; Gdy więc, iako fię wyżey okazało, Krol Jmć Prufki na iednym rodzaiu Produktu, to ieft: na Pfzenicy traci czer: zł: 41000. wnofić oczywiście należy, że na innych razem złączonych więcey daleko iak 100000. czer: zł: tracić mufi.

DE LA
BIBLIOTHEQUE
DE MR. LE PR.
ALEXANDRE
LUBOMIRSKI